

VPRAŠANJE GLOBALIZMOV ALI MEJE NAŠIH SVETOV

Globalizem je definicijska prvina *globalnega jezika* kot enega izmed temeljnih pojmov aktualnega časa, saj določa postmoderno informacijsko družbo, katere prepoznavni segment je interesno globalna informacija oz. interesno globalna tema sploh; določa ga torej univerzalnost denotata, izražena vsaj primarno v različnih variantah angleščine. Gre za geografsko razpršeno jezikovno pojavnost, ki členi družbo v smislu stika z globalnim denotatom. Temeljna vloga globalnega jezika je komunikacijska, vendar že z močno identifikacijsko vlogo določenih družbenih skupin. – Globalizmi niso internacionalizmi v klasičnem smislu – z njimi nimamo (zgodovinskih) izkušenj, te izkušnje živimo vsakodnevno, sprotno.

globalni jezik – globalizem, svetovni jezik, mednarodni jezik, internacionalizem, evropeizem

Globalism is a defining element of the *global language*, which is one of today's fundamental notions, determining the post-modern information society, a recognisable aspect of which is an interest relationship to global information or global themes in general; it is thus determined by a universal denotation, expressed primarily at least in different variants of English. This is a geographically dispersed language phenomenon, which divides society in terms of contact with the global denotator. The fundamental role of the global language is communication, but with a strong identificational role of certain social groups. Globalisms are not internationalisms in the traditional sense – we have no historical experience of them, instead we gain such experiences on a daily basis as we go along.

global language – globalism, world language, international language, internationalism, Europeanism

1 *Globalizem* je razumljen kot pojem, ki na ravni svojega semiotičnega prostora definira *globalni jezik*,¹ vsaj primarno izražen z različnimi variantami angleščine po svetu; globalni jezik je torej eden izmed temeljnih pojmov aktualnega časa, saj prepoznavno določa postmoderno informacijsko družbo.² – Določa ga dejstvo, da je

¹ Smiselno je upoštevati tudi opredelitve sociolingvističnih pojmov, vezanih na izraz jezik, med njimi tudi *globalni jezik*, v razpravi A. Vidovič Muha (2001: 5–15).

² Razumljivo je torej, da je za sodobno informacijsko družbo razmeroma pogosto poimenovanje v publicističnih besedilih (korpus Fida) *globalna družba*, *globalna skupnost*, ki jo zopet določa skupni denotat, izražen ne samo v globalnem jeziku, saj gre lahko tudi npr. za *globalno glasbo*, *modo*, *znanost*, *tržnost* idr. V tem smislu se nam *globalizem* pojavlja kot neke vrste generični pojem, natančneje – kot celota, vsebina in izraz dela sodobnega semiotičnega prostora.

za opredelitev njegova geografska razsežnost drugotnega pomena, saj je cepljen na družbeno strukturirane nosilce določenih diskurzov oz. v najširšem smislu tematskih področij. Lahko rečemo, da gre za geografsko razpršeno jezikovno pojavnost, ki členi družbo v smislu stika z globalnim denotatom. Gre za novo pojmovno in izrazno izkušnjo človeka, izvirajočo iz spoznanja o tako rekoč absolutni informacijski (komunikacijski) obvladljivosti sveta kot celote: tehnološke možnosti minimalizirajo čas glede na prostor oz. drugače – gre za zgoščevanje prostora in v tem smislu za tako rekoč hkratne trke različnih kultur in civilizacij našega planeta.

Zanimivo je, da pojma globalizem in globalni jezik v obravnavanem pomenu ni zaslediti v aktualnih sociolingvističnih slovarjih in leksikonih, kar pa o razširjenosti oz. živosti teh dveh pojmov ne pove veliko. Namreč, v publicističnih besedilih slovenskega elektronskega nabora besedil – korpusa Fida, najdemo zveze kot *Prihaja globalni jezik*, *Globalna javnost prevzema globalni jezik*, tudi *globalni semantični sistem* ipd. O *globalnem jeziku* in *globalizmih* kot njegovih prepoznavnih prvinah je torej danes nujno govoriti tudi z jezikoslovnega vidika.³

Segmente pojmovnosti globalizma in globalnega jezika je v jezikoslovnih razlagah mogoče najti tudi znotraj opredelitev klasičnih pojmov kot *internacionalizem*, *evropeizem*, *svetovni jezik(i)*, *mednarodni jezik(i)*⁴ (Braun 1990, Bergmann 1995, Volmert 1990 idr.); v razlagah teh pojmov lahko celo prevladujejo segmenti, značilni za pojem globalizem (*Metzler Lexikon Sprache*, 2000; prispevki v zb. *Internacionalizácia v súčasných jazykoch: za a proti*, 1999 idr.). Ker so omenjeni klasični pojmi v modernejšem smislu tipični zlasti za drugo polovico 19. in v bistvu celotno 20. stoletje, se mi zdi nujno vzpostaviti razločevalna razmerja med njimi, kar pomeni vsaj poskus pojmovne in izrazne razmejitev.

1.1 Že sam izraz *internacionalizem* nedvoumno sporoča dvoje: da gre vsaj izvorno za en jezik dajalec in, kar je bistveno, več kot en jezik prejemnik; to je mogoče izraziti z obrazcem $1JD \rightarrow xJP$,⁵ kar pa ne pomeni, da jezik prejemnik ne bi mogel postati sekundarni, terciarni itd. jezik dajalec, kar lahko izrazimo z dodatnim obrazcem: $xJP_1 \rightarrow xJP_{2,3,n} \rightarrow xJD_{2,3,n}$.⁶ Potovanje posameznega internacionalizma

³ Glede na rabo zlasti v publicističnih besedilih (korpus Fida) je *globalizem* tudi sociološki pojem s pomenom rezultata procesa, imenovanega *globalizacija*, in s pogosto pojativjo z vrstnim pridevnikom v prilastku, npr. *finančni in gospodarski globalizem*, *kapitalistični globalizem*; *globalizacija*, pogosto z desnoprilastkovnimi zvezami, npr. *globalizacija brez revščine*, *globalizacija proizvodnje*, *globalizacija finančnih tokov*. – Da pa ne bi prišlo do sporazumevalnih zadreg, naj omenimo, da so pojmi kot *globalizem*, *internacionalizem*, *evropeizem*, ki jih obravnavamo v prispevku, jezikoslovni izrazi in da se pomensko z družboslovnimi oz. politološkimi pomeni ne prekrivajo. Na formalni ravni se to kaže npr. v prisotnosti oz. odsotnosti števnosti kot kategorialne lastnosti samostalnika: jezikoslovni pojmi so zaznamovani s števeno (š+), družboslovni z nešteveno (š–), npr. *slovar globalizmov*, *internacionalizmov*, glede na *globalizem* (tudi sinon. *globalizacija*) mišljenja.

⁴ Za razmerje med pojmom *globalni jezik* glede na *svetovni jezik*/*svetovne jezike*, *internacionalni* (*mednarodni*) *jezik(i)* velja kot razločevalna lastnost število: samo pri *globalnem jeziku* gre dejansko za enost, eno pojavitev, pri drugih dveh za možnost več kot ene pojavitve.

⁵ JD – jezik dajalec, JP – jezik prejemnik, x – nedoločeno število, vsekakor najmanj 2.

⁶ xJP_1 – jezik(i) prejemnik(i) prvega ranga, $xJP_{2,3,n}$ – jezik(i) prejemnik(i) drugega, tretjega, n-ranga, $xJD_{2,3,n}$ – jezik(i) dajalec (dajalci) drugega, tretjega, n-ranga.

do trenutnega ciljnega jezika ima torej lahko več vmesnih postaj. Gre za prvine jezika – najbolj prepoznavne in, kot se zdi, tudi najpogostejše, na ravni leksike⁷ – ki imajo nadnarodni karakter in s tem torej presegajo pojmovni svet posameznega jezika; kot taki se torej lahko pojavljajo v vlogi mednarodnega oz. medjezikovnega pojmovnega povezovanja zlasti še, ker v jeziku prejemniku obvezno ohranjajo vsaj del izrazne podobe izvornega jezika: pri leksiki gre za ohranitev najmanj izraza denotativnega pomena, torej za korenske, deloma lahko tudi besedotvorne morfeme; slovnični morfemi, zlasti končniški, dosledno izhajajo iz jezika prejemnika, npr. (*morf-em*)-*0/-a*; (*džungl*)-*a/-e*.⁸ Lahko rečemo, da že sama motiviranost izraza *inter-nacionalizem* s predponskim obrazilo *inter-* izraža preseganje jezika (klasičnega) pojma nacije – (državotvornega) naroda. Internacionalizmi, zlasti na ravni leksike s svojim pomenom in izrazno podobo – vplivajo na dejstvo, da so v posameznem jeziku prejemniku razumljeni kot posebni.

Glede na izvor je seveda z evrocentričnega vidika mogoče ločiti dva tipa *internacionalizmov*: prepoznavno jedro tako v smislu razsežnosti kot različnosti tematskih področij, ki jih pokrivajo, predstavljajo tisti, ki izhajajo iz klasičnih jezikov – grščine ali latinščine, tip *lingvistika*. Za drugo skupino internacionalizmov pa je značilno, da semiotični prostor evropskih jezikov širijo z lastno semiotiko, pogojeno npr. geografsko, zgodovinsko in sploh izkušensko, tip *džungla* (indijski jeziki); znotraj te skupine predstavljajo poseben podtip internacionalizmi, katerih jezik dajalec sodi med evropske jezike, tip *balalajka* (ruščina).

1.1.1 Večina evrocentričnih jezikoslovnih razlag veže *internacionalizem* predvsem na pojmovni svet antične kulture, torej na latinsko-grški izvor (npr. Horecký 1999: 80–83). Kot rečeno, dejansko prevladujejo leksikalne prvine jezika, ki predstavljajo prototipično jedro internacionalizmov v smislu razširjenosti (število jezikov) in pomenske različnosti; za razliko od stavčno strukturiranih internacionalizmov, tistih torej, katerih denotat je (leksikalizirano) govorno dejanje in katerih izrazna podoba ostaja citatna, prihaja pri leksikalnih internacionalizmih do izrazne polprevzetosti, najpogosteje pa do popolne prevzetosti.⁹ Zanje je značilno,

⁷ Metzler *Lexikon Sprache* (2000: 312) glede na svojo tematiko omejuje pojem internacionalizem samo na leksiko; gre za »[I]lekseme različnih jezikov z enako ali podobno obliko in pomenom [...]«. – Sicer pa je mogoče govoriti o internacionalizmih glede na vse jezikovne ravnine – od morfematike, npr. v zvezi z besedotvornimi morfemi kot *anti-(demokratičen)*, *bi-(polaren)*, *(alkohol)-izem*, *(kapital)-ist*, *(morf)-em*, do besednih, tudi stavčnih zvez, lahko z besedilno vrednostjo, npr. *cum grano salis*, *ad rem*; *Veni, vidi, vici*, *De mortibus nil nisi bene* (Volmert 1990: 49, Bergmann 1995: 246–249). Sicer pa za tovrstno besedotvorno morfematiko velja spoznanje, da se vsaj v slovenščini pa tudi drugih slovanskih jezikih lahko razvršča le na podstavo, ki prav tako sodi med internacionalizme; obratno seveda ne velja: na prevzeto podstavo se lahko razvršča obrazilni morfem jezika prejemnika, npr. *nominativ-ni*, *morfolo-(š)ki* idr.

⁸ Seveda to ne velja za t. i. citatne internacionalizme, vezane zlasti na stavčne strukture, kjer celotna izrazna podoba leksema ostaja enaka kot v izvornem jeziku.

⁹ Kot je znano, izhajajo pojmi kot *citatnost*, *polprevzetost* in (popolna) *prevzetost* iz stopnje izrazne prilagojenosti jeziku prejemniku: citatne prvine jezika – celotna izrazna zgradba jezika dajalca ostaja v jeziku prejemniku nespremenjena, polprevzete prvine – v jeziku prejemniku se pojavijo lastni pregibalni vzorci (končniški sistem), če gre za besedo, je ta lahko tudi motivirajoča, in prevzete prvine – tudi glasovna

da ohranjajo svojo temeljno geografsko razsežnost, ki presega geografski prostor nacionalnega jezika, vendar v obliki koncentričnih krogov, zdi se tako, z ohranjeno geografsko strnjeno oz. z razvidnostjo geografske širitve. Glede aktualnega razmerja do tovrstnih internacionalizmov je zelo pomembno, da jedro takšnih krogov – latinščina, grščina, nima več rojenih govorcev, vendar pa prav zaradi svojega močnega kulturnega vzorca in dinamične odprtosti ostaja nekako nadčasovno in se je še vedno sposobno cepiti v kulturni prostor evropskih jezikov in ga tako (so)ustvarjati.

Pri tovrstnih internacionalizmi, imenovanih glede na prostor vsaj izhodiščnega širjenja tudi evropeizmi (npr. Bergmann 1995: 239–277), gre za zahtevnejši, abstraknejši denotat; zato je razumljivo, da tovrstno leksiko uvrščajo tudi med t. i. intelektualizme (npr. Bergmann: 1995);¹⁰ lahko gre za dele terminologije, npr. področje naravoslovja z medicino, tehniške, humanistične, družboslovne vede, tudi za izseke iz pojmovnega sveta antične kulture. Nekaj primerov (po Braunu 1990: 16–19) iz različnih jezikov v zaporedju slovenščina – nemščina – angleščina – francoščina – španščina: *virus* – *Virus* – *virus* – *virus* – *virus* – *virus*; *demokracija* – *Demokratie* – *democracy* – *démocratie* – *democrazia* – *democrazia*; *instrument* – *Instrument* – *instrument* – *strumento* – *strumento*; *doza* – *Dosis* – *dose* – *dose* – *dose* – *dosis*; *dekada* – *Dekade* – *decade* – *décade* – *decade* – *década*. Lahko rečemo, da so internacionalizmi načeloma omejeni na intelektualno zahtevnejše razpravljanje v javnem ali nejavnem govornem položaju. Prostor gibanja je torej besedilnovrstno in funkcijsko omejen, razmeroma jasen glede tvorca besedila, naslovnika in do določne mere teme.

1.1.2 Tudi pri drugem tipu internacionalizmov gre za enak vzorec – en jezik dajalec in več jezikov prejemnikov. Temeljna razlika izhaja iz dejstva, da je v tem primeru jezik dajalec tako kot jezik prejemnik aktualen, živi jezik. Gre za neke vrste medsebojno prepletanje posameznim jezikom lastnih denotatov kot odsevom tipičnih življenjskih izkušenj govorcev določenega jezika; vsaj na prvi pogled se zdi, da pri tem tipu res lahko govorimo predvsem o leksiki, leksikalnih internacionalizmi, t. i. interleksemih (Braun 1990, Bergmann 1995).¹¹ Nekaj primerov

in črkovna podoba prevzete prvine je lastna jeziku prejemniku. – *Slovenski pravopis* (2001: npr. 699) uveljavlja za »podomačene prevzete besede« – gre torej samo za besede – izraz *izposojenka*, kar je moteče glede na dejstvo, da je ta izraz uporabljan pri A. Brezniku za besedo, ki je prišla v slovenščino iz drugih slovanskih jezikov.

¹⁰ V širšem smislu uvrščamo med pojmovno zahtevnejšo leksiko tudi primere kot *radio*, *televizija*, *telefon*; res je, kot je v pogovoru omenila kolegica Derganc, ta leksika danes načeloma del splošne zavesti, vendar pa izvorno ostaja vezana na določeno področje strokovne terminologije; šele zaradi postopnega posploševanja in končne vsesplošnosti svojega denotata je postala del splošnega vedenja. – Vsesplošna pomembnost oz. uporabnost denotata je vplivala na dejstvo, da so nekateri evropski jeziki uveljavili ali skušali uveljaviti načeloma kalkirano poimenovanje iz svojega (nacionalnega) jezika, npr. nemščina *der Rundfunk*, *das Fernsehen*, *der Fernsprecher*, hrvaščina npr. *dalekozor* idr. Splošnost lahko tudi abstraktnega denotata povzroča izrazno dvojničnost kot v slovenščini npr. *kvaliteta* – *kakovost*, *kvantiteta* – *količina* idr.

¹¹ Omejitev na leksiko je res tvegana, če pomislimo npr. na zapletenost filozofskih pojmov in načine njihovega »prevajanja«.

prav tako po P. Braunu (1990) v zaporedju slovenščina – nemščina – angleščina – francoščina: *džjudžic* – *Jiu-Jitsu* – *jiu-jitsu* – *jiu-jitsu* (iz japonsščine), *algebra* – *Algebra* – *algebra* – *algèbre*, *žirafa* – *Giraffe* – *giraffe* – *girafe* (iz arabščine), *banana* – *Banane* – *banana* – *banane*, *gorila* – *Gorille* – *gorilla* – *gorille*, *oaza* – *Oase* – *oasis* – *oasis* (iz afriških jezikov). – Še nekaj primerov medsebojnega prevzemanja znotraj evropskih jezikov: *lajtmotiv* – *Leitmotiv* – *leitmotiv* – *leitmotivff*, *puč* – *Putsch* – *putsch* – *putsch*, *naci* – *Nazi* – *nazi* – *nazi* (iz nemščine); *car* – *Zar* – *tsar* – *tsar*, *stepa* – *Steppe* – *steppe* – *steppe*, *sputnik* – *Sputnik* – *sputnick* – *spoutnik* (iz ruščine).

1.1.3 Z jezikovnopolitičnega oz. sploh političnega vidika je za internacionalizme značilno, da niso izraz kakršnihkoli hegemonističnih teženj. Kot rečeno, najpogostejši internacionalizmi prvega tipa imajo svoj izvor v jezikih, ki danes nimajo rojenih govorcev, pri drugem tipu pa gre za medsebojno izmenjavanje specifičnih svetov posameznih jezikov. Zato se zdi nujno tudi s knjižnonormativnega vidika do tega sklopa jezikovnih prvin vzpostaviti drugačno razmerje kot do prvin, ki temeljijo na razmerju en jezik dajalec, en jezik prejemnik, kar je mogoče zapisati IJD→IJP; v jeziku prejemniku gre dejansko z vidika slovenščine za germanizme, npr. nemcizme, romanizme, npr. italijanizme, slavizme, npr. srbohrvatizme idr. in seveda globalizme.¹²

V slovenski knjižnojezikovni kodifikaciji se med omenjenimi pojmi načeloma ne razločuje – vse je v najširšem smislu obravnavano kot tuje, tujka, lahko z različnim notranjim členjenjem, npr. glede na stopnjo prevzetosti – citatnost, polprevzetost, (popolna) prevzetost.¹³

Če ostajamo v zamejenem okviru opredelitve leksikalnih internacionalizmov, velja še poudariti, da denotat obravnavanih leksemov načeloma ni slovnični, se pravi, da gre največkrat za polprevzete in prevzete prvine; lahko gre torej za lekseme, izrazno enobesedne, tip *lingvistika*, ali večbesedne (stalne besedne zveze), tip *status quo*; citatni internacionalizmi so zlasti stavčno izrazljivi denotati, tip *Veni, vidi, vici*.

Iz povedanega ne moremo sklepati, da bi bili internacionalizmi poimenovalne enote t. i. *internacionalnega jezika*. Namreč, najmanjše besedilne enote, stavčno zgrajene povedi, ki se, kot smo videli, tudi pojavljajo kot internacionalizmi, so vedno del slovarja jezika prejemnika, so torej uslovarjene, leksikalizirane, ne

¹² Težko bi bilo sprejeti stališče J. Kořenškega, da se »jezik internacionalizira v tem smislu, da vpliva nanj drug jezik (drugi jeziki) velikokrat tako, da je do določene mere zaradi tega jezika omejevan v svoji funkcijski raznovrstnosti, se pravi da se na nekaterih področjih svojega funkcijskega delovanja delno ali v celoti ne uporablja več« (2003: 7). Proces te vrste ne moremo pojmovati kot internacionalizacijski; kot rečeno, gre za enosmerno delovanje lahko kakorkoli, načeloma pa vendarle politično, danes predvsem ekonomsko-politično, privilegirane jezika; v večnacionalni skupnosti ima tak vpliv državni jezik, npr. v zvezi s slovenščino v smislu germanizacije, italianizacije ipd., v aktualnem času pa tudi ali predvsem globalizacije – vplivanje globalne angleščine, predvsem amerikanizacije.

¹³ Gl. op. 9.

nastajajo med govornim dejanjem, se pravi, da so od govornega dejanja neodvisne – z drugimi besedami: leksikalni internacionalizmi niso sposobni v govornem dejanju tvoriti besedilnih enot – stavčnih povedi; vedno so del jezikovnega sistema in s tem seveda tudi besedila jezika prejemnika. Sicer pa ima, kot bomo videli, pojem internacionalni ali mednarodni jezik lastno, vendar od internacionalizmov neodvisno razumevanje.¹⁴

1.1.4 V razmerju do globalnega jezika je potrebno omeniti še pogosto uporabljan pojem *svetovni jezik* oz. *svetovni jeziki*. Že možnost množinske oblike priča o drugačnosti ali vsaj variantnosti pojma glede na globalni jezik.

U. Ammonu (1994: 1729) je pojem *mednarodni jezik(i)* blizu pojmu *globalni jezik*, kot ga sami razumemo; *mednarodni jezik* avtor namreč veže predvsem na ekonomsko moč, kar vpliva (med drugim) na znanost, in na število ljudi, ki se ga uči kot tuji jezik. V tem razmišljanju je zanimiva izpostavljena prednost rojenih govorcev globalnega, po avtorju *mednarodnega jezika*: samo pri tem tipu govorcev lahko govorimo o dejanski, resnični izbiri učenja oz. študija tujega jezika, kar vpliva na dejstvo, da je samo njihov jezikovni izraz dejansko lahko absolutno ustrezen vsem okoliščinam oz. sporazumevalnim namenom in s tem seveda učinkovit. – Podobno o *svetovni angleščini* v globalni sporazumevalni vlogi razmišlja tudi D. Crystal (1997: 359–361); k razširjenosti jezika po njegovem prispevajo politična, vojaška in ekonomska moč; ugotavlja privilegiranost položaja znanosti oz. znanstvenikov, ki jim je globalni jezik hkrati tudi materni jezik; ta jezik neizbežno razjeda položaj manjših jezikov in grozi identiteti naroda, zato, po Crystalu, mnogo ljudi zaskrbljeno spremlja napredovanje angleščine (tudi v Vidovič Muha 2001: 5–27). Hkrati ugotavlja avtor tudi divergentnost razvoja angleščine kot svetovnega jezika: z vnašanjem identitetnih prvin različnih civilizacijskih in kulturnih področij sveta nastajajo jeziki, v katerih angleščina izgublja svojo prepoznavnost.¹⁵ Menimo, da je pojem svetovni jezik vsekakor potrebno ohraniti in ga, kot rečeno, opredeliti predvsem z vidika velikega števila govorcev in velike prostorske oz. ozemeljske razširjenosti, pa tudi pogostega poučevanja v šolah, npr. francoščina, španščina, nemščina idr. (Prim. tudi Vidovič Muha 2001: 11.)

1.2 Za razliko od pojma internacionalizem je *globalizem* opredeljevalni pojem t. i. *globalnega jezika*, za katerega lahko rečemo, da ga v najsplošnejšem smislu vežemo na sodobni jezik – se pravi na jezik časa, ki ga v veliki meri določa post-moderna informacijskotehnološka družba, katere prepoznavni segment je, kot rečeno, interesno globalna informacija oz. interesno globalna tema sploh. Univerzalnost sodobnega denotata je torej temeljna lastnost globalnega jezika.

¹⁴Eno izmed možnosti nam ponujajo t. i. umetni jeziki oz. jeziki, ki jih lahko opredelimo z dejstvom, da so brez identifikacijske vloge; namenjeni so torej samo medjezikovnemu – mednarodnemu (internationalnemu) sporazumevanju, npr. esperanto, zato tudi mednarodni (internationalni) jeziki.

¹⁵J. Kořenský (2003: 11) predvideva prej ali slej »emancipacijske procese, ki v optimalnih primerih peljejo v razvoj pozitivnih funkcijskih lastnosti internacionaliziranega jezika«.

Navedimo nekaj področij s primeri iz korpusa Fida; gre za segmente znanosti kot npr. *globalna filozofija*, dalje za informacijsko tehnologijo, npr. *internet kot globalna komunikacija*, *globalna informacijska mreža*, gospodarstvo – *globalni trg*, *globalna ekonomija*, *globalna recesija*, deloma politiko oz. sploh družbena dogajanja – *globalna prevlada ZDA*, *Terorizem je postal globalni*, *globalni termojedni holokavst* ipd.;¹⁶ lahko gre tudi za segmente popularne glasbe in kulture kot *MTV je globalni pojav*, *pesem je postala globalni hit*, deloma modo idr. Jezikovni izraz teh pojmov je načeloma angleščina; v publicističnem zgledu iz Fide beremo, da se »v globalni javnosti angleški jezik najpogosteje uporablja«.

Sicer pa je temeljna vloga globalnega jezika komunikacijska, vendar že z močno identifikacijsko vlogo določenih družbenih skupin. Zdi se, da je prav pri mlajši oz. mladostniški populaciji mogoče govoriti o globalni komunikaciji, ki presega jezikovni okvir in oblikuje vsaj začasni življenjski interesni prostor, npr. glasba, moda ipd. Gre za prepoznavno identifikacijsko podlago te populacije, lahko seveda tudi v smislu globalnega družbenega obrobja, zaznamovanega npr. z narkomanstvom kot *džojnt*, *spid*, *staf*, *džanki*, *džankijeovski*, *diler*, *trip*, *ekstazi*, *hors*, *šus*, *overdoza*, (*biti*) *klin*, *fiksati se*; tudi širši pojmi, npr. *džob*, *flet*, *frend*, *luzer*, *šit*, *fajt*, *fajter*, *fajtanje*, *lajf*, *keš*, *drink*, *darkerca*, *kul*, *bulšit*, *ful*, *dbest*, *totalen*, *okej*, *sori*, *fak*, *uau* idr. (iz dela I. Welsha, v prevodu A. Ermenca Skubica – priredba za oder Harry Gibson 1996, v slovenščini za sezono 1998/99).

Kot smo že ugotavljali, bi bilo torej v zvezi s pojmom globalizem mogoče govoriti o enoti komunikacije, ki presega jezikovni okvir in sega iz jezikoslovja tudi na druga strokovna področja, vezana na družbeno problematiko, npr. sociologija kulture, sociologija, psihologija ipd.¹⁷

1.2.1 Lahko rečemo, da je globalni jezik izraz aktualnega predvsem ekonomsko-družbenega procesa, imenovanega *globalizacija*. Proces globalizacije namreč ne temelji na klasični predstavi geografske členjenosti sveta s središčnim pojmom države oz. jezika. V že omenjenem korpusu je razmeroma pogosto mogoče najti zveze, ki temeljijo na nasprotju *nacionalno* : *globalno*, npr. *Iz nacionalnega stopamo v globalni prostor*, ali *regionalno* : *globalno*, npr. *Organizacija združenih narodov je na globalni*, *Svet Evrope pa na regionalni ravni*; v smislu premikanja pomenskega težišča iz jedrnega pomena *globalni* 'svetovni, planetarni' v pomen izražanja največje razsežnosti česa so zanimivi zgledi kot *Oblikovati globalni planetarni koncept*, *globalni planetarni idoli*, tudi *sindrom sveta kot globalne vasi*.

Procesno gledano pa je seveda jasno, da raba globalnega jezika na določenih segmentih življenja ne glede na vrsto denotata samodejno oblikuje tudi globalni semantični in širši semiološki prostor. Po nekem črnem scenariju R. Philipsona in T. Skutnabb-Kangasove (1994: 994–995) globalizacija trga kolonizira mišljenje, saj

¹⁶ Spomnimo še na naslov nove knjige N. Chomskega (2004) *Prizadevanje Amerike po globalni dominaciji* (America's quest for global dominance) – *globalna dominacija*.

¹⁷ V tem smislu je zelo poveden zgled iz Fide, saj ponazarja semiotični prostor globalnega jezika: *Akcijski filmi so globalni mednarodni jezik – vsi ga razumejo*.

zahteva skupni jezik; manjši jeziki postajajo marginalizirani in s tem manj razviti.¹⁸ Avtorja razumeta internacionalizacijo (v bistvu globalizacijo) kot hierarhizirano funkcijsko ločevanje t. i. lokalnih jezikov od svetovnih; *lokalni jeziki* se vedno bolj omejujejo na tradicionalni izraz »doma in ognjišča«; večji jeziki se uporabljajo kot mednarodno sredstvo trgovine, administracije, politike – samodejno torej vedno bolj tudi v domačem okolju (mediji, višje izobraženstvo ipd.).¹⁹ Vse to po njenem mnenju vpliva na »dramatičen vzpon« angleščine kot mednarodnega, v bistvu torej globalnega jezika v zadnjem desetletju.

1.2.2 V zvezi s semiotičnim prostorom globalizma in globalnega jezika se odpirata dve temeljni vprašanji – razsežnost tega prostora in njegov jezikovni izraz. Je ta prostor že presegel komunikacijsko vlogo jezika in prevzel/začenja prevzemati identifikacijsko vlogo? Zdi se, kot rečeno, da je za določen del zlasti mlajše populacije to mogoče trditi. Vendar pa gre za zapleteno vprašanje, celovit(ejši) odgovor bi zahteval interdisciplinarno analizo relevantnega jezikovnega gradiva z upoštevanjem interpretacij, ki jih ponujajo tudi družbene vede.

V zvezi z (jezikovnim) izrazom globalnega jezika bi bilo vsaj v tem trenutku mogoče govoriti o primarnosti, vezani na različne variante svetovne angleščine, in sekundarnosti, vezani na jezike, ki prihajajo v globalnointeresni stik s tovrstno angleščino. Nanjo se jeziki lahko odzivajo s prevajanjem ali s prepuščanjem določenih tematskih področij globalni angleščini (Ammon 1994: 1725). Če izhajamo iz predpostavke, da globalno angleščino prepoznavno določajo t. i. globalizmi, se na prevodni ravni odpira vprašanje pasivnega prevajanja – kalkiranja oz. aktivnega (ustvarjalnega) prevajanja; v prvem primeru gre, kot je znano (Vidovič Muha 2000: 11), za ohranjanje upomenjanja (semantizacije) predstave denotata iz izvornega jezika in s tem za njegovo jezikovnopredstavno privzemanje, v drugem za lastno, od izvornega jezika neodvisno upomenjanje denotata in s tem za njegovo jezikovnopredstavno poustvarjanje, tip (iz računalništva) *windows – okna : miška – maus* (delna kalkiranost) : *software – programska oprema* ipd.

2 Lahko povzamemo v tem smislu, da živi *globalni jezik* mimo horizontalne geografske členjenosti;²⁰ cepi se na določene segmente družbe, ki so tudi nosilci

¹⁸ O usodi slovenščine v času globalizacijskih procesov zanimivo razmišlja A. Ermenc Skubic (2003: 92): »V času globalizacije ekonomije in kulturnih tokov, ki le-tej sledijo, bo slovenščina znova na preizkušnji prav pri zgornjih [družbenih] razredih«, ki jih uvršča v »družbeno elito«. In dalje: »Zato je toliko bolj pomembno, da posegi jezikovnega načrtovanja upoštevajo razmerja lojalnosti v družbi – namreč da je vsaka družbena skupina lojalna predvsem jeziku, v katerem se dobro počuti [...]. Obenem pa je zelo pomembno, da se družbena skupina, ki svoj položaj v družbi sorazmerno najbolj refektira, zaveda svoje kolektivne odgovornosti za semiotiko celotne jezikovne in kulturne skupnosti.«

¹⁹ Dejansko gre vsaj za tristopenjsko smiselno hierarhiziranje preživitvene moči jezikov: globalnemu jeziku z jedrom v angleško govoreči populaciji bolj ali manj tesno sledijo svetovni jeziki. Najbolj ranljivi so prav t. i. lokalni jeziki – izraz iz novoreka EU (Vidovič Muha 2001) – kjer se zdi vsaj formalno smiselno izločiti tiste, ki imajo status državnega jezika; pri teh je jezikovno kompetenco, ki se kaže v sposobnosti vsakovrstnega sporazumevanja (komuniciranja), ob dobri (nacionalni) politiki načeloma mogoče vzdrževati.

²⁰ Dejansko gre za jezik kapitala, moči kapitala; kot tak ima seveda tudi svoje izvorno geografsko središče.

globalnih procesov. Za razliko od t. i. nacionalnih (državnih) jezikov globalni jezik ne gradi več na ideologiji nacionalne države, ampak na interesnem povezovanju posameznih družbenih skupin ne glede na nacionalno oz. izvorno jezikovno različnost. Zdi se, da prihaja do drugačnega, t. i. vertikalnega družbenega členjenja oz. skupinjenja, kjer klasični (jezikovni) prostor izgublja svojo temeljno razsežnost. Vertikalno členjena družba vzpostavlja nove, na skupnem interesu temelječe povezave; interes sam je seveda izvorno lahko tudi individualni, skupinski, manj ali vedno manj klasično nacionalni. Pojem funkcije jezika postaja tudi globalni pojem oz. odprto vprašanje tudi globalnega jezika.

Literatura

- Ulrich AMMON, 1994: *Encyclopedia of language and linguistics*, 4. Gl. ur. R. E. Asher. Oxford, New York, Soul, Tokyo: Pergamon Press. 1725, 1729.
- Rolf BERGMANN, 1995: »Europäismus« und »Internationalismus«. *Zur lexikologische Terminologie. Sprachwissenschaft*, 20. Ur. R. Bergmann, H.-W. Eroms, T. Vennemann. 239–277.
- Peter BRAUN, 1990: Internationalismen – Gleiche Wortschätze in europäischen Sprachen. *Internationallismen*. Ur. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 13–34.
- Noam CHOMSKY, 2003: *Hegemony or survival. America's quest for global dominance*. London: Penguin books.
- David CRYSTAL, 1997: *The Cambridge encyclopedia of language*. Cambridge University Press.
- Andrej ERMENC SKUBIC, 2003: *Sociolekti v jezikovni stvarnosti in literarnem delu (primerjava med slovenščino in angleščino)*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Jan HORECKÝ, 1999: *Internacionalizácia v súčasnej jazykoch: za a proti*. Ur. J. Bosák. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied. 80–83.
- Internacionalizácia v súčasnej jazykoch: za a proti*, 1999. Ur. J. Bosák. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied.
- Jan KOŘENSKÝ, 2003: Internacionalizace současných slovanských jazyků – možnost nebo nutnost. *Jazykovedný časopis* 54/1–2. 7–13.
- Metzler Lexikon Sprache*, 2000. Stuttgart, Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Robert PHILLIPSON, Tove SKUTNABB-KANGAS, 1994: *Encyclopedia of language and linguistics* 2. Gl. ur. R. E. Asher. Oxford, New York, Soul, Tokyo: Pergamon Press. 994–995.
- Slovenski pravopis*, 2001. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2001: Sodobni položaj nacionalnih jezikov v luči jezikovne politike. *Obdobja 20. Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 5–27.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Johannes VOLMERT, 1990: Interlexikologie – theoretische und methodische Überlegungen zu einem neuen Arbeitsfeld. *Internationallismen*. Ur. P. Braun, B. Schaefer, J. Volmert. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 47–63.

